

TULEVAISUUSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 1/2001 vp

Toimenpideoite väestöpolitiikan tavoitteiden asettamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 3. päivänä lokakuuta 2000 lähettänyt tulevaisuusvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi toimenpideoitteen väestöpolitiikan tavoitteiden asettamisesta (TPA 215/2000 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- neuvottelevat virkamiehet Ilkka Mella ja Tiina Sinkkanen, sisäasiainministeriö
- erikoistutkija Riitta Säntti, sosiaali- ja terveysministeriö

- neuvotteleva virkamies Pekka Tiainen ja erikoissuunnittelija Eeva Vattulainen, työministeriö
- kehittämisspäälikkö Mauri Nieminen, Tilastokeskus
- johtaja Matti Saarelainen, Ulkomaalaisvirasto
- tutkimuspäälikkö Pekka Parkkinen, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus
- suunnittelupäälikkö Reijo Vuorento, Suomen Kuntaliitto
- johtaja Veli-Pekka Niitamo, Nokia Oy
- ekonomisti Max Arhippainen, Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos
- johtaja Ismo Söderling, Väestöliitto ry
- professori Eino Heikkinen
- vientiavustaja Toshinobu Tanaka.

TOIMENPIDEOITE

Aloitteessa ehdotetaan, että hallitus antaa väestöpoliittisen selonteon eduskunnalle. Aloitteessa todetaan, että väestöennusteiden mukaan Suomen väestö vanhenee voimakkaasti vuoteen 2030 asti ja vähenee tämän jälkeenkin. Selityksenä on nykyinen ikärakenne ja edelleen alhaisena pysyvät syntyvyysluvut. Yli 65-vuotiaiden määrä kasvaa Suomessa enemmän kuin muualla EU:ssa, ja 30 vuoden kuluttua heitä on kaksinkertainen määrä nykyiseen verrattuna, noin 1,6

miljoonaa. Aloitteessa kysytään, mikä on väestönkehityksen väestötieteellinen merkitys ja sen merkitys demokratialle, työmarkkinoille, kansantaloudelle ja hyvinvoinnille, keskittykö asutus entisestään ja käykö tärkeiden palvelutoimintojen pohja liian pieneksi laajoilla alueilla maassamme sekä onko tämä kehitys väistämätön ja mitä toimenpiteitä tarvitaan ongelmien ratkaisemiseksi.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Tulevaisuusvaliokunta pitää toimenpideoitteen kysymystenasettelua ajankohtaisena ja tarpeellisena. Väestönkehitystä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Koko maailman väestön määrä on jo ylittänyt 6 miljardin määrän, mutta Suomessa kehitys on päinvastainen. Suomen väestön vanheneminen ja sen mukanaan tuomat ongelmat kärjistyvät lähivuosina. Muutosta on vaikea saada aikaan nopeasti. Jos syntyvyys nyt saadaan kasvuun, näkyvät tulokset kunnolla työelämässä vasta 2030-luvulla.

Tässä mietinnössään tulevaisuusvaliokunta tuo esille asiantuntijakuulemisissa ilmenneitä näkökohtia sekä painotuksia valiokunnan aikaisemmista mietinnöistä. Mietintö ei ole tarkoitettu väestöpolitiikan kattavaksi selvitykseksi, vaan siinä korostetaan joitakin asioita, jotka eniten puoltavat hallituksen väestöpoliittisen selonteon antamista. Hallitus antaa syksyllä eduskunnalle tulevaisuusselonteon, jonka "kohteena on työn tulevaisuus, ja siinä tarkastellaan alueellista elinkeino-, väestön- ja työvoimakehitystä sekä esitetään niitä koskevat hallituksen kannanotot. Selonteon tarkastelujakso ulottuu vuoteen 2015, niin että väestönkehitystä voidaan tarkastella myös tätä pidemmällä aikavälillä."

Tulevaisuusvaliokunta on useammassa yhteydessä kiinnittänyt huomiota väestönkehitykseen ja sen seurauksiin. Esimerkiksi mietinnössään TuVM 1/1998 vp valiokunta toteaa, että väestönkasvu, köyhyys ja ympäristöuhot kietoutuvat toisiinsa. Valiokunta korosti kuitenkin siinä, että myönteinen muutos on mahdollinen, jos toimitaan ajoissa. Tässä mietinnössä asiaa tarkastellaan Suomen näkökulmasta.

Tuoreimmassa keskusteluasiakirjassaan "Työn tulevaisuus Suomessa - tulevaisuuspolitiikan suuntaviivoja" (TUO 1/2001 vp) tulevaisuusvaliokunta ottaa kantaa mm. väestö- ja perhepoliittisiin sekä aluepoliittisiin kysymyksiin. Siinä todetaan, että "ihmiskunnan historiassa kansa ja sen kulttuuri ovat menestyneet, jos väestöpohja on ollut terve. Suomen väestön- ja työvoimakehityksen nykyinen ja tuleva vinouma on

saatava korjatuksi. Suomessa syntyvyyden nostaminen on keskeistä hyvinvoinnin turvaamiseksi. On tärkeää, että luodaan sellaisia ratkaisumalleja, jotka samanaikaisesti tukevat tervettä väestörakennetta sekä perheajan ja työelämän yhteensovittamista".

Väestönkehitys

Suomen väestönkehitykseen vaikuttaa etupäässä kolme tekijää: syntyvyys, kuolevuus ja muuttoliike (sekä maan sisäinen että maasta ja maahan muutto).

Suomen väestörakenne on vielä edullinen. Alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä on noin 18 prosenttia ja yli 65-vuotiaiden 15 prosenttia. Kolmenkymmenen vuoden päästä vanhusten osuus väestöstä on kuitenkin noin 26 prosenttia ja alle 15-vuotiaiden lasten määrä on 15 prosenttia. Väestön keski-ikä noustessa työvoimaan kuulumattoman väestön määrä kasvaa ja työikäisten työvoimaosuus laskee. Työikäisen väestön määrä alkaa laskea vuoden 2010 jälkeen. Lasku nykytasosta on noin 340 000 henkeä vuoteen 2030 mennessä.

Suomessa syntyi sodan jälkeisinä vuosina noin 100 000 lasta vuodessa. Vuonna 2000 syntyi noin 57 000 lasta. Vielä noin kymmenen vuotta sitten (1992) syntyi 66 700 lasta. Ennusteiden mukaan syntyvien lasten määrä tulee edelleen laskemaan, sillä synnytysikään tulevat ikäluokat ovat entisestään pienemmät. Suomalaisen kokonaishedelmällisyysluku on kuitenkin pysynyt eurooppalaisittain varsin korkealla ollen esimerkiksi vuonna 1999 1,73. Ruotsissa vastaava luku on 1,5 ja koko Euroopassa 1,45. On muistettava, että Suomessakin hedelmällisyysluku on alle luonnollisen uusiutumisen. Naista kohti pitäisi syntyä noin 2,1 lasta, jotta väkimäärä pysyisi entisenä syntyvyyden kautta.

Toisaalta on arvioitu, että keskimääräinen odotettavissa oleva elinikä nousee. Tällä hetkellä syntyvän poikalapsen odotettavissa oleva elinikä on 73,5 vuotta ja tyttölapsen 80,8 vuotta. Väestöennusteissa eliniän odotetaan kasvavan

edelleen, mikä osaltaan tulee lisäämään tulevaisuudessa vanhusten määrää. Työllisten ja huollettavien suhde on tänä päivänä 1,2, kun sen vuonna 2030 arvioidaan kohoavan 1,4:ään. Tämä tarkoittaa sitä, että yhä harvemmat suomalaiset hoitavat tai ylläpitävät palveluja yhä useammille kansalaisille.

Kun väestörakenne aikaisemmin kuvattiin väestöpyramidina, sitä voidaan tänä päivän kutsua väestöpylvääksi tai väestöpenaaksi. Suuret ikäluokat ovat vielä noin 10 vuoden päässä eläkeiästä, mutta tilanne kärjistyy vuosi vuodelta. Varhainen siirtyminen eläkkeelle vaikuttaa voimakkaasti uuden työvoiman tarpeeseen noin vuoden 2010 vaiheilla, koska hoitoala on erittäin työvoimaintensiivistä. On ilmeistä, että epäedullinen elatussuhde aiheuttaa merkittäviä paineita sekä julkisen talouden rahoitukseen että sosiaaliturvan tasoon. Sosiaalimenoista tänä päivänä noin 40 prosenttia kohdistuu 65 vuotta täytäneille. 30 vuoden päästä luvun arvellaan nousevan 60 prosenttiin.

Perhepolitiikka

Kuten edellä on korostettu, ovat ihmiskunnan historiassa kansa ja sen kulttuuri menestyneet, jos väestöpohja on ollut terve. Sen takia Suomen väestö- ja työvoimakehityksen nykyinen ja tuleva vinouma tulisi korjata. Lapsilisiä ruvettiin maksamaan jo vuonna 1948 sodanjälkeisessä Suomessa suurten ikäluokkien syntyessä. Sen jälkeen on toteutettu erilaisia perhepoliittisia toimenpiteitä.

On kuitenkin todettu, että syntyvyyteen on vaikea ratkaisevasti vaikuttaa perhepoliittisin toimenpitein. Yleisesti ottaen on havaittu, että yksittäisillä taloudellisilla kiihokeilla on vaikea saada syntyvyyttä nousemaan. Perheisiin liittyvien sosiaalisten uudistusten jälkeen on ollut havaittavissa lieviä syntyvyyspiikkejä, jotka kuitenkin tasaantuvat pian. Tiedetään, että lisääntyvä perhepoliittinen tuki kasvattaa perheiden turvallisuutta ja hyvinvointia ja saattaa hidastaa syntyvyyden laskua, mutta se ei lisää lapsilukua. Syntyvyyteen vaikuttavat monet erilaiset seikat.

Ruotsissa tehty tutkimus osoitti, että esimerkiksi yhteiskunnan suvaitsevuus lapsettomia pariskuntia kohtaan on lisääntynyt, minkä oletetaan vaikuttavan syntyvyyslukuihin. Päätös hankkia lapsia lykääntyy helposti, kun työssäkäyvät naiset panostavat yhtä paljon työhönsä kuin miehet. Valmistuminen, työpaikan saanti ja työssä menestyminen ja eteneminen ovat nykypäivänä yhtä tärkeitä naisille kuin miehille. Taloudelliset seikat eivät ole enää yhtä ratkaisevia. Ratkaisevaa monen mielestä on, että on turvallinen ja mielenkiintoinen työpaikka ja että parisuhde on turvallinen. Riittävää toimentuloa ja sopivaa asuntoa pidetään vasta tämän jälkeen tärkeinä.

Myös Suomessa on havaittavissa ensimmäisiä merkkejä "sinkkukulttuurin" syntymisestä. Siihen kuuluu em. tietoinen valinta olla hankkimatta lapsia. Se puolestaan johtaa siihen, että synnyttämisestä vastaa yhä pienempi osa naisista. Myös taloudelliseen nousukauteen liittyy monia tekijöitä, jotka viivästyttävät ja siirtävät lasten hankintaa. Työvoiman kysynnän kasvaessa muutto työn perässä lisääntyy. Tätä pidetään yhtenä lastenhankintaa hankaloittavana seikkana. Mutta toisaalta on katsottu, että uudet työpaikat tarjoavat työuran ohella taloudellisia mahdollisuuksia, jotka voivat helpottaa lastenhankintaa.

Työmarkkinoiden myönteinen suhtautuminen lapsiperheisiin on varmasti tehokkaimpia tapoja vaikuttaa väestöpoliittisesti. Työn ja perhelämän yhteensovittamista pidetään monessa perheessä ongelmallisena. Perheystävällisen työyhteisön hyötyjä ei tunneta vielä riittävästi. Työpaikoilla tulisikin ymmärtää työntekijöillä olevan myös muita vastuita, joista huolehtiminen edesauttaa myös työtehtävien tuloksellista hoitamista.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton raportin mukaan monet vanhemmat haluaisivat suuremman kotihoidontuen, joka myös tulisi ulottaa kaikkiin alle kouluikäisiin lapsiin. Myös Väestöliiton tuoreimman perhebarometrin mukaan yli 40 prosenttia vanhemmista ilmoitti, että he haluaisivat jäädä itse kotiin hoitamaan lasta, jos se olisi taloudellisesti mahdollista. Kotiin jäävän vanhemman kannalta on kuitenkin vielä paljon

aukkoja eläketurvassa. Kotityöstä ei esimerkiksi kerry eläkettä ja perheenäideiltä on poistettu sairauspäiväraha. Taloudellisten kannustimien luomisen rinnalla tulisi siksi tarkastella myös kotiin jäävien vanhempien eläketurvajärjestelmää.

Demokratia

Demokraattisen kehityksen kannalta on elintärkeää, että mahdollisimman suuri osa kansalaisista osallistuu demokratian toimintaan. Väestön ikääntymisen myötä iäkkäämpien äänestäjien merkitys korostuu, koska äänestysaktiivisuus kasvaa tunnetusti iän myötä. Vanhemmat ikäluokat ovat perinteisiä äänestäjiä ja heillä korostuvat toisin kuin nuoremmilla sukupolvilla eläkeläisyyteen liittyvät asiat.

Toisaalta on myös todettu, että monet ikään-tyneet kansalaiset ovat hitaampia reagoimaan uusiin asioihin. Tällä saattaa olla merkitystä esimerkiksi Suomen kansainvälistymisessä, mutta myös perhe- ja työelämään liittyvissä asioissa. Jos käy niin, että osa väestöstä kokee, että sen ääni ei kuulu yhteiskunnallisessa päätöksenteossa, yhteiskunta voi polarisoitua ja demokratian perusta horjua. Tämän takia on erityisen tärkeää pohtia demokraattisen kehityksen ja äänestyskäyttäytymisen edistämiseen tähtääviä toimenpiteitä.

Työmarkkinat ja väestöpolitiikka

Huomattava osa työvoimasta on vaihtumassa lähivuosina, kun ns. suuret ikäluokat jäävät eläkkeelle. On arvioitu, että vuoteen 2010 mennessä esimerkiksi valtiolta jää eläkkeelle noin 50 000 henkeä, mikä on arviolta vajaa 50 prosenttia koko sektorin työvoimasta. Kunnissa vastaava luku on noin 130 000 henkeä eli noin 30 prosenttia työvoimasta.

Kun työntekijöiden keski-ikä kasvaa, se saattaa myös jäykistää työmarkkinoita. Vanhenevan työvoiman kyky ja halu uusiutua ja hankkia täydennyskoulutusta on vähäisempi kuin nuorilla. Myös kiinnostus työmarkkinoiden eri alueisiin vaihtelee iän perusteella. Nuoret kiinnostuvat uusista aloista kuten ICT-alasta, tiedotusala-

viestinnästä jne. helpommin kuin iäkkäämmät. Tämä taas voi johtaa palkkakilpailuun ja kilpailuun työntekijöistä eri aloilla sekä julkisella että yksityisellä sektorilla. Kun suuret ikäluokat siirtyvät noin vuoden 2010 tienoilla pois työvoimasta, se tarkoittaa kasvavia paineita monella sektorilla.

Väestön keskittyminen kasvukeskuksiin luo suuria paineita sekä rakentamiseen että palvelujen tarjontaan. Tärkeillä huipputekniikan aloilla, mutta myös palvelusektorilla, tulee pula työntekijöistä. Keskittyminen keskuksiin luo perustan myös sosiaalisille ongelmille. Turvattomuus, rikollisuus ja lisääntynyt huumeiden käyttö ovat eräitä nykypäivän yhteiskunnallisen muutoksen mukanaan tuomia suurimpia ongelmia. On tärkeää huolehtia ongelmista siten, että työllisyys edelleen paranee ja taloudellinen kasvu jatkuu, mutta taloudellinen, sosiaalinen ja ekologisesti kestävä kehitys turvataan.

Lisääntynyt hoidontarve, hoitoalan voimakkaasti kasvava osuus työvoimasta, pienenevät työvoimaresurssit, samalla kun asutuskeskukset täyttyvät ja maaseutu autioituu, on yhtälö, jonka ratkaiseminen ei ole helppoa. Lisääntynyt hoitotarve korostuu jo ennen eläkkeelle jäämistä, koska työntekijät vanhenevat, mihin saattaa liittyä jaksamis- ja muita ongelmia. Ikääntyminen näkyy jo työterveydenhuollossa.

Kun vuoden 2030 vaiheilla suuret ikäluokat alkavat olla laajemmin suuremman hoidon tarpeessa, erot yksilöiden välillä tulevat ilmeisesti kuitenkin olemaan suuria. Avun tarve lisääntyy kuitenkin ja asettaa suuria paineita hoitosektorille. Suurin pitkäaikaisapua tarvitsevien ryhmä tulee ilmeisesti olemaan dementoituneet. Pahasti dementoitunut voi olla täysin riippuvainen hoidosta ympäri vuorokauden jo 65-vuotiaana. Hoidon järjestämisen kannalta erityisen huolestuttava kehityskulku on, jos elinikä pitenee muiden tautien hoidon paranemisen tuloksena, mutta dementiaan ei löydetä olennaista apua.

Jotta Suomi selviäisi tulevista haasteista työmarkkinoilla, tulee pyrkiä siihen, että työvoima pysyy kauemmin työelämässä. Tulevaisuusvaliokunta korostaa keskusteluasiakirjassaan "Työn tulevaisuus Suomessa" joitakin näkökoh-

tia. Nykyisiä eläkkeelle siirtymistä koskevia säädöksiä ja käytäntöjä tulee valiokunnan mielestä muuttaa. Eläkeiän saavuttaneita tulee kannustaa ja kuntouttaa jatkamaan tehtävissä, joissa he voivat olla hyödyksi. Tehtävän työn määrä sekä eläkkeelle siirtyminen tulee joustavasti mittaamaan työn luonteen ja työntekijän kunnan pohjalta. Työssä jatkamiselle tulee luoda vahvoja taloudellisia kannusteita. Näin voidaan edistää työssä syntyneen kokemuksen siirtymistä nuoremmille.

Työllisyysasteen, eli työllisten osuuden työkäisistä, nostaminen on hyvin tärkeä tavoite valmistauduttaessa väestörakenteen tuomiin haasteisiin. Tulevaisuusvaliokunta onkin ehdottanut, että Suomessa tulee pyrkiä 80 prosentin työssäkäyntiasteeseen. Tärkeä näkökohta tässä yhteydessä on huomion kiinnittäminen työssä jaksamiseen. Työnantajille tulee luoda kannusteita ylläpitää työntekijöidensä työkykyä ja säädellä työhön osallistumista työntekijän kunto huomioonottaen. Työntekijää tulisi kannustaa vastaavasti huolehtimaan henkisestä ja fyysisestä kunnostaan.

Tähän tärkeä toimenpide voi olla järjestelmä, missä jokainen alkaa saada eläkeikänsä tullaan maksamaansa työ- ja kansaneläkettä riippumatta siitä, jatkaako hän työntekoa. Työstä maksettavat tulot säädettäisiin riippumattomiksi eläketuloista.

Maahanmuutto

Vähenevän ja vanhenevan väestön aiheuttamaa rakennemuutosta pehmentämään tarvitaan korvaavaa maahanmuuttoa. Monet työt kaipaavat tekijöitä mm. palvelualoilla tulevaisuudessa. Tarvittavan maahanmuuton tarpeen osalta on julkisuudessa esitetty toisistaan kovin poikkeavia lukuja. Työministeriö arvioi, että Suomi tarvitsee miljoona uutta työntekijää vuoteen 2010 mennessä. Tilastokeskuksen arvio taas on, että Suomen tarve on 2 miljoonaa uutta työntekijää vuoteen 2030 mennessä turvaamaan alueellista ja taloudellista kehitystä tulevaisuudessa. Laskelmat eroavatkin toisistaan kovin paljon, mutta kertovat kuitenkin siitä, että Suomi ei tule pär-

jäämään omin voimin työvoiman suhteen. Suurin ulkomaalaisen työvoiman tarve tulee laskelmien mukaan olemaan suorittavassa työssä ja ammatillista taitoa vaativilla aloilla kuten ICT-teollisuudessa, metallialalla, liikenteessä, vartiointityössä, palvelusektorilla jne.

Suomeen maahanmuuttajat tulevat yleensä työn vuoksi. Maahanmuuttajia tarvitaan korvaamaan eläkkeelle siirtyviä suomalaisia ja täyttämään etenkin teollisuuden ja julkisen alan avoimia työpaikkoja. Suomesta muutetaan yleensä myös työn takia, mutta muuttovirta on edelleen Suomen eduksi. Suomesta on usein lähdetty joskin ajaksi hankkimaan kokemusta (aivovienti), mutta sen jälkeen onkin palattu Suomeen hyödyntämään ulkomailla saatua tietoa. Poikkeus tästä on 1960- ja 1970-luvuilla tapahtunut massamuutto Ruotsiin, jolloin satojatuhansia ihmisiä lähti työnhakuun Ruotsiin ja jäi sinne pysyvästi.

Suomen ulkomaalaispolitiikka on tähän asti enimmäkseen keskittynyt pakolaisten vastaanottoon. Kasvava työvoiman tarve vaatii nyt siirtymistä aktiivisempaan ulkomaalaispolitiikkaan. Kun Suomeen on syntymässä osaamisvajetta useilla tieteen ja tekniikan aloilla, erityisesti nopeasti kasvavalla tietoliikenne- ja tietotekniikka-alalla, mutta myös muilla aloilla, olisi tämä keino huolehtia osaavan työvoiman saannista maahamme.

Osaamisen turvaamiseksi on rekrytoitava pätevää työvoimaa ulkomailta, mutta se edellyttää, että Suomi on riittävän kiinnostava. Työn mielenkiintoisuuden ohella myös muiden osajien kannalta tärkeät asiat on saatava kuntoon. Suomen ulkomaalaispolitiikka ei voi kuitenkaan perustua vain suotuisien olosuhteiden luomiseen huippuosajien maahanmuutolle. Kaikille maahamme muuttaville tulisi luoda hyvät olosuhteet.

Maahanmuuttajatyövoiman lisääntyminen edellyttää suomalaisilta ennen kaikkea positiivista suhtautumista ulkomaalaisiin ja heidän kulttuurinsa ymmärtämistä. Toisaalta monissa palveluammateissa korostuu maahanmuuttajien kielen, kulttuurisen ja sosiaalisen osaamisen merkitys. Ilman ulkomaalaisille räätälöityä kou-

lutusta on vaikeaa saada pysyviä työntekijöitä Suomeen. Tärkeää olisi myös kehittää sosiaalipalveluita maahanmuuttajien tarpeet huomioonottaviksi.

Aktiivista ulkomaalaispolitiikkaa tulee kehittää siten, että tarpeellisen työvoiman maahanmuutto nopeutuu ja yksinkertaistuu ja että Suomesta tehdään maahanmuuttajia houkutteleva niin, että he viihtyvät Suomessa. Maahanmuuttajien sosiaaliturvaa tulee kehittää niin, että sosiaalietuudet säilyvät siirryttäessä maasta toiseen. Maahanmuuttajille, mutta myös suomalaisille, tulee järjestää entistä enemmän kielellistä, monikulttuurista ja arkipäivän toimista selviämistä edistävää koulutusta.

Väestön alueellinen kehitys

Suomi on kehittynyt huipputekniikan maaksi ennätyksellisen nopeasti. Uuden talouden ja huipputekniikan yritykset keskittyvät synnergiasyistä alueille, joissa niitä on ennestään. Yritysten keskittyminen luo edellytyksiä yrityksille palveleville yrityksille. Ihmiset muuttavat työn perässä, jolloin syntyy lisämahdollisuuksia ihmisiä palvelevien yritysten syntyä ja palvelutyöpaikkojen lisääntymiseen. Seurauksena on ollut, että mitä suurempi seutukunnan väestö on, sitä suhteellisesti suurempi on sen väestönkasvu. Keskittyminen tapahtuu erityisesti maan pääkaupunkiseudulle, mutta myös maakunnallisiin kasvukeskuksiin.

Vaikka koko maan väestön kasvu hidastui selvästi koko 1990-luvun, kasvu kiihtyi suurimmilla kaupunkiseuduilla. Uudenmaan osuus koko 1990-luvun väestönlisäyksestä oli noin 75 prosenttia ja viiden suurimman seutukunnan väestönkasvu oli selvästi yli maan kasvun. Pääkaupunkiseudun ja muiden kasvukeskusten kasvuun on voimakkaimmin vaikuttanut uuden talouden ja teknologian kehitys.

Mualla väestöennuste näyttää synkältä. Suurin osa maakunnista kärsii väestötappiosta. Muuttavasta väestöstä pääosa on nuoria, opiskelijoita ja työelämän alkuvaiheessa olevia. Muuttoliikkeellä on tämän takia merkittävä vaikutus myös väestöä menettävien ja väestöä saavien

alueiden luonnolliseen väestönkasvuun ja väestörakenteeseen. Jos nykyinen väestönkehitys jatkuu, käy pian mahdottomaksi pitää koko maa asuttavana.

Maan talouden veturina on tällä hetkellä pääkaupunkialue. Pääkaupunkiseudulla on maailmanlaajuisesti tunnustettua erikoisosaamista huipputekniikassa langattoman viestinnän ja biotekniikan aloilla. Pääkaupunkiseudulla on myös tärkeä tehtävä Suomen kansainvälisen kilpailukyvyyn ylläpitäjänä maailman muiden metropolien rinnalla. Uusi talous ja ICT-ala tarvitsevat lähivuosina eräiden arvioiden mukaan 205 000 uutta työntekijää. Näistä noin 82 000 aiheutuu uusien työpaikkojen syntyisestä ja 123 000 poistuman korvaustarpeesta. Pääkaupunkiseutua, kuten muitakin kasvukeskuksia, vaivaa suuri puute erikoisalojen osaajista.

Väestö keskittyy myös aluekeskuksiin aiheuttaen muuttoliikkeen pois syrjäseuduilta. Tulevaisuusvaliokunta on keskusteluasiakirjassaan "Työn tulevaisuus Suomessa" todennut, että Suomea voidaan tulevaisuudessa kehittää neljää tyyppiä olevien keskusten ja niiden vaikutusalueiden verkostona. Ensimmäinen on pääkaupunkiseudun muodostama metropoli, toiseen kuuluvat 6—7 osaamiskeskittymää. Kolmannen muodostavat 20—30 alue- ja osaamiskeskusta ja neljättä tyyppiä edustavat asumiselle hyvät ja edulliset olosuhteet tarjoavat maaseudun seutukunnat. Kehittämistoimissa olisi otettava huomioon kunkin tyypin erityistilanne.

Tulevaisuusvaliokunta ehdottaa edelleen keskusteluasiakirjassaan, että aluepoliittisten ongelmien ratkaisemiseksi lainsäädäntöä tulee eriyttää ottaen huomioon eri tyyppisten alueiden toisistaan poikkeavat tarpeet. Muita toimenpiteitä tulisi suunnata pääkaupunkiseudun kansainvälisen kilpailukyvyyn, tiedon, osaamisen ja infrastruktuurin turvaamiseksi edistämällä alueen sisäistä yhteistyötä tarvittavin erityistoimin.

Osaamiskeskittymien sekä alue- ja osaamiskeskusten kehittämisedellytyksistä tulisi huolehtia eri toimenpitein ottaen huomioon niiden erikoisosaaminen. Liikenneyhteyksillä on tärkeä tehtävä maan kehittämisessä, työllisyyden

ylläpitämisessä ja liian voimakkaan asumiskeskittymisen estämisessä. Sen takia valiokunta ehdotti keskusteluasiakirjassaan, että liikenneyhteyksien parantamiseksi pääkaupunkiseudulle ja alueiden kesken tulee rakentaa liikennetarpeen edellyttämä tieverkko ja hyvät junayhteydet sekä varmistaa riittävät lentoyhteydet. Myös tietoliikenneyhteyksistä tulisi huolehtia tasapuolisesti koko maassa.

Valiokunta ehdottaa edelleen em. keskusteluasiakirjassaan, että seutukuntia tulisi kannustaa yhteistyössä maakuntaliittojen kanssa ottamaan huomioon kehittämisstrategioiden toteuttamisessa etätö ja muut uuden talouden työmahdollisuudet sekä verkostuminen seutukuntien ja maakuntien kesken. Samalla selvitetään uuden yritystoiminnan tarvitsema koulutus. Strategian perusteella voitaisiin myöntää helpotusta työntekijöiden sosiaaliturvamuksissa EU:n tukiluokitukset huomioon ottaen.

Maaseudun seutukunnista voi valiokunnan mukaan muodostua ekologisesti kestävä toiminnan ja hyvän asumisen ympäristöjä, joissa suuntaudutaan monipuolisesti pien- ja perheyri-tystoimintaan. Monet haluavat asumisviihtyvyy-

den vuoksi työskennellä niissä etätöitä hyväksikäyttäen. Maatilojen ja perhemaatalouden merkitys voi tulevaisuudessa korostua elintarvikkeiden saatavuuden ja laadun kannalta. Perheviljelmien merkitys maaseudun kehittäjänä ja myös aineettomien hyödykkeiden tuottajana on tärkeä.

Tulevaisuusvaliokunta korostaa edelleen, että matkailulla voisi tulevaisuudessa olla suuri merkitys maaseudun työllistäjänä. Sen takia matkailua tulisi kehittää tulevaisuudessa kansantaloudellisesti elektroniikkateollisuuteen ja metsäteollisuuteen verrattavaksi toimialaksi. Korkeatasoista kestävää luontomatkailua, joka tarjoaa työtehtäviä myös harvaanasutuille seuduille, tulisi suosia.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella tulevaisuusvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että hallitus sisällyttää väestöpoliittisen selonteon pitkän aikavälin tulevaisuutta käsittelevään selontekoonsa vuonna 2001.

Helsingissä 9 päivänä toukokuuta 2001

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Martti Tiuri /kok
Christina Gestrin /r
Leea Hiltunen /skl
Susanna Huovinen /sd
Ulla Juurola /sd
Kyösti Karjula /kesk

Jyrki Katainen /kok
Markku Markkula /kok
Petri Neittaanmäki /kesk
Juha Rehula /kesk
Esko-Juhani Tennilä /vas
Pekka Vilkuna /kesk.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ulrica Gabrielsson.